

TỪ “MÔ HÌNH TRUNG QUỐC” ĐẾN “HIỆN ĐẠI HÓA KIỂU TRUNG QUỐC”*

GS. NGÔ HẢI GIANG, GIANG HẠO**

Lý luận “hiện đại hóa kiểu Trung Quốc” được xây dựng trong Báo cáo Đại hội XX của Đảng Cộng sản Trung Quốc là một bộ phận quan trọng trong tư tưởng Tập Cận Bình về chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc thời đại mới, một sự đổi mới lý luận lớn của chủ nghĩa Mác Trung Quốc đương đại và là thành tựu quan trọng mới nhất của chủ nghĩa xã hội khoa học. Nhìn từ góc độ lịch sử hình thành và phát triển của nền văn minh nhân loại, “hiện đại hóa kiểu Trung Quốc” bắt nguồn sâu xa từ nền văn hóa Trung Hoa truyền thống, thể hiện bản chất tiên tiến của chủ nghĩa xã hội khoa học, đã tạo dựng một bức tranh mới khác với mô hình hiện đại hóa kiểu phương Tây, là một hình thái văn minh nhân loại hoàn toàn mới.

1. Nguồn gốc lịch sử và tính hợp lý của mô hình Trung Quốc

Nguồn gốc lịch sử của mô hình Trung Quốc
“Mô hình Trung Quốc” từng gây tranh luận sôi nổi trong giới học thuật vào khoảng năm 2010 thực chất là sự diễn giải của thế giới, đặc biệt là của phương Tây về con đường phát triển của Trung Quốc. Ngay từ những năm 1970 và 1980, cộng đồng học thuật quốc tế đã bắt đầu chú ý đến các vấn đề như phương thức phát triển và đặc điểm phát triển của Trung Quốc và đưa ra những

phán đoán cũng như khái quát các vấn đề mang tính thể chế như: Chủ nghĩa xã hội thị trường, chủ nghĩa xã hội chuyên chế, chủ nghĩa tư bản nhà nước và hậu chủ nghĩa xã hội... ảnh hưởng đến mô hình phát triển của Trung Quốc. Tháng 5-2004, Ramo - cố vấn cấp cao của Goldman Sachs, đã đưa ra một báo cáo nghiên cứu có tiêu đề “*Đồng thuận Bắc Kinh: Liệu Trung Quốc có thể trở thành một mẫu hình khác*”, làm dấy lên sự chú ý của quốc tế đối với con đường phát triển của Trung Quốc. Theo quan điểm của Ramo, “Đồng thuận Bắc Kinh” có ba đặc điểm: *Một là, cam kết về sự đổi mới cải cách và thử nghiệm liên tục; hai là, không coi tổng sản lượng quốc gia bình quân đầu người là chỉ số tiến bộ duy nhất mà phải kết hợp xem xét*

* Tạp chí Nghiên cứu Lý luận tư tưởng, số 3-2023, tr.34-40

** Học viện Chủ nghĩa Mác, Đại học Phúc Đán, Thượng Hải

đồng thời các yêu cầu về phát triển bền vững và bình đẳng; *ba là*, về cam kết tự quyết, các nước đang phát triển nên đảm bảo tính toàn vẹn tài chính của chính họ đối với hệ thống và khả năng chống lại sự can thiệp của các cường quốc. “Đồng thuận Bắc Kinh” dựa trên “Đồng thuận Washington” đã phản ánh và phân tích toàn diện và hợp lý về những thành tựu của Trung Quốc trong cải cách kinh tế theo quan điểm của phương Tây; đồng thời, chỉ ra rằng, thực tiễn và sự tìm tòi của Trung Quốc đại diện cho một sự đối kháng với hiện trạng bá quyền của Mỹ, theo nghĩa khuyến khích đổi mới, cải thiện chất lượng cuộc sống và tăng trưởng kinh tế, cung cấp môi trường bình đẳng để tránh bất ổn xã hội, tìm tòi ra một mô hình phát triển thành công mới không phụ thuộc vào phương Tây và thích hợp với tình hình của quốc gia.

Tính hợp lý của mô hình Trung Quốc

Các tài liệu nghiên cứu có liên quan cho thấy, giới học thuật Trung Quốc có quan điểm khá khác nhau về mô hình Trung Quốc và trọng tâm của cuộc tranh luận chủ yếu thể hiện ở hai phương diện gồm: 1) Tính hợp lý của sự tồn tại khách quan của mô hình Trung Quốc; 2) Tính hợp lý của việc sử dụng bản thân khái niệm “mô hình”. Một số học giả cho rằng, trên các phương diện chính trị, kinh tế, văn hóa v.v., mô hình phát triển của Trung Quốc hiện nay không có ý nghĩa tham chiếu bền vững và đằng sau mô hình Trung Quốc là thông qua chủ nghĩa dân chủ và thuộc tính giai cấp để cự tuyệt cũng như giải cấu trúc (deconstruction)

“giá trị phổ quát” và giá trị quan của nền văn minh nhân loại. Một số học giả khác chỉ ra rằng, do “mô hình” chỉ hướng đến các đặc điểm về tính có thể sao chép, có thể tái hiện và có thể phổ biến nên Trung Quốc vẫn đang trong quá trình “mô hình hóa”, xuất phát từ suy nghĩ “vật cực tất phản”, nên kiến nghị thay thế bằng các khái niệm chính xác hơn như “đặc sắc Trung Quốc”, “trường hợp Trung Quốc” và “kinh nghiệm Trung Quốc”. Hầu hết các nghiên cứu trong giới học thuật quốc tế đều bắt đầu từ phương án hiện đại hóa do mô hình Trung Quốc đưa ra, chỉ ra rằng mô hình Trung Quốc có được thế giới công nhận hay không chủ yếu phụ thuộc vào việc mô hình này có được các nước khác tham khảo và áp dụng thành công hay không. Ngoài ra, mô hình Trung Quốc nhìn từ góc độ của phương Tây thường mang màu sắc của thuyết đe dọa. Một số học giả chỉ ra rằng, sự xuất hiện của các lý thuyết mới và những thành tựu thực tế mới của Trung Quốc trên trường quốc tế có thể định hình lại các mối quan hệ quyền lực trên thế giới, qua đó làm suy yếu vị thế kinh tế của Mỹ ở Đông Á và châu Phi, cuối cùng đặt ra một thách thức lớn về ý thức hệ đối với trật tự chính trị toàn cầu của nền dân chủ tự do và trật tự kinh tế của chủ nghĩa tân tự do. Dù trong giới học thuật Trung Quốc hay quốc tế, mô hình Trung Quốc với tư cách là một khái niệm mang tính bao trùm đề cập đến các phương thức phát triển và cải cách của Trung Quốc đương đại, đã từng bước mở ra một nền tảng diễn ngôn và “sân khấu” thực tiễn cho việc nghiên cứu về con

đường và kinh nghiệm của Trung Quốc. Việc phủ nhận sự tồn tại của mô hình Trung Quốc chỉ có thể dẫn đến việc bỏ qua những sai sót mà nó chứa đựng và chỉ trên tiền đề thừa nhận sự tồn tại khách quan của nó, chúng ta mới có thể đào sâu tính hợp lý của sự tồn tại này.

Trên thực tế, thảo luận về tính hợp lý của mô hình Trung Quốc vừa có nét đặc trưng mang tính thời đại là chủ động ứng phó với các vấn đề toàn cầu hóa, vừa có nét đặc trưng mang tính thể chế là kiên định đi theo con đường xã hội chủ nghĩa. *Một mặt*, trước những thay đổi sâu sắc trong điều kiện thế giới, điều kiện quốc gia và điều kiện của Đảng, mô hình Trung Quốc không nên là sự đồng tham chiếu đến mô hình và chiến lược hiện đại hóa theo nghĩa tổng quát vượt ra ngoài ý thức hệ và thể chế kinh tế mà nên chuyển hướng đến các đặc điểm của “chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc”. *Mặt khác*, về tính phổ quát của mô hình này, mô hình Trung Quốc cũng không nên đồng tham chiếu đến một chiến lược địa phương thuần túy và hẹp hòi mà nên chuyển hướng sang “con đường hiện đại hóa” theo nghĩa tính phổ quát xã hội chủ nghĩa.

2. Sự xác lập lịch sử và nội hàm khoa học của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc

Về sự xác lập lịch sử

Sau cuộc cách mạng công nghiệp hiện đại, nền văn minh của xã hội loài người là quá trình chuyển đổi liên tục từ truyền thống sang hiện đại. Hiện đại hóa của Trung Quốc được giới thiệu từ phương Tây vào thế kỷ XIX và bắt nguồn từ nhu cầu thực tế cứu

quốc. Chiến tranh Nha phiến chính thức mở đầu cho lịch sử Trung Quốc cận đại, đế quốc cổ đại phương Đông buộc phải tham gia vào làn sóng hiện đại hóa khởi đầu từ phương Tây. Với “phát súng” của Cách mạng tháng Mười Nga, chủ nghĩa xã hội đã chuyển từ lý thuyết sang hiện thực và Đảng Cộng sản Trung Quốc cũng từ đó bắt đầu thực tiễn tìm tòi hiện đại hóa mang tính lịch sử. Điều thực sự đặt nền tảng xã hội cơ bản cho hiện đại hóa kiểu Trung Quốc là thắng lợi của cuộc cách mạng dân chủ mới dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc. Trong thời kỳ xây dựng và cách mạng xã hội chủ nghĩa, căn cứ vào nhu cầu hiện thực của việc quá độ lên xã hội xã hội chủ nghĩa, chủ đề hiện đại hóa của Trung Quốc dần hoàn thành việc chuyển đổi sang mục tiêu mang tính kỹ thuật. Tháng 12-1964, tại kỳ họp thứ nhất Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ III, Chu Ân Lai lần đầu tiên đề xuất “bốn hiện đại hóa” gồm: Công nghiệp, nông nghiệp, quốc phòng, khoa học và công nghệ. Trong thời kỳ mới cải cách, mở cửa và hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa, Hội nghị lần thứ ba Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Trung Quốc khóa XI đã quyết định đưa hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa chính thức trở thành trọng tâm công tác của toàn Đảng. Vào nửa cuối năm 1978, Đặng Tiểu Bình đến thăm Nhật Bản, sau khi nghiên cứu sâu sắc về sản xuất và các khía cạnh khác của doanh nghiệp Nhật Bản, ông nói: “Tôi hiểu thế nào là hiện đại hóa”. Trong Báo cáo chính trị tại Đại hội XII, Đặng Tiểu Bình đã lần đầu tiên đề xuất “xây dựng chủ nghĩa xã hội đặc

sắc Trung Quốc”. Tiếp đó, Báo cáo Đại hội XIII đã đưa việc xây dựng “một đất nước xã hội chủ nghĩa hiện đại thịnh vượng, dân chủ và văn minh” vào đường lối cơ bản của Đảng, đồng thời làm rõ thêm khuôn khổ cấu trúc và con đường tương lai cho hiện đại hóa kiểu Trung Quốc. Bước vào thế kỷ XXI, Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Trung Quốc lần đầu tiên đề xuất bố cục tổng thể của động lực hiện đại hóa “bốn trong một” và đề xuất xây dựng nền văn minh sinh thái trong Báo cáo Đại hội XVII. Trong các giai đoạn lịch sử khác nhau, nội hàm Trung Quốc và đặc điểm Trung Quốc đảng sau hiện đại hóa kiểu Trung Quốc ngày càng được làm phong phú và hoàn thiện.

Hiện nay, chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc đã bước vào bước ngoặt lịch sử đặc thù của thời đại mới, lý luận hiện đại hóa sáng tạo kiểu Trung Quốc không ngừng được hoàn thiện và phát triển. Tháng 9-2013, trong cuộc họp lần thứ chín của Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương khóa XVIII, Tổng Bí thư Tập Cận Bình đã tập trung làm rõ những khác biệt quan trọng trong quá trình phát triển giữa hiện đại hóa của Trung Quốc và hiện đại hóa của các nước phương Tây; đồng thời, chỉ ra khó khăn trong quá trình hiện đại hóa của Trung Quốc. Đến Hội nghị toàn thể lần thứ năm khóa XIX, ông chỉ ra rằng, công cuộc xây dựng hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa của Trung Quốc có nhiều đặc trưng quan trọng, đồng thời khái quát các đặc trưng đó trên năm phương diện của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc. Đại hội XX của Đảng Cộng sản Trung Quốc đã tổng kết và

xây dựng thêm lý luận về hiện đại hóa kiểu Trung Quốc, đồng thời đưa ra rõ ràng nét đặc sắc Trung Quốc, yêu cầu bản chất và các nguyên tắc chính cần phải nắm vững của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc.

Nội hàm khoa học

Thứ nhất, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc là một quá trình lịch sử không ngừng theo đuổi sự tiến bộ. Hiện đại hóa kiểu Trung Quốc không chỉ có tính phổ biến của hiện đại hóa thế giới mà còn có tính đặc thù của dân tộc, con đường hiện đại hóa về cơ bản không thể tách rời nhận thức sâu sắc và nắm bắt toàn diện về tính phổ quát và đặc thù của hiện đại hóa, logic nội tại của việc xây dựng hiện đại hóa và các nguyên tắc trọng đại cần phải kiên trì. Hiện đại hóa kiểu Trung Quốc không chỉ tuân theo quy luật chung của hiện đại hóa thế giới mà còn phù hợp với điều kiện của mỗi quốc gia và có những đặc điểm riêng. Dân số siêu khổng lồ là điều kiện quốc gia cơ bản nhất của Trung Quốc, và việc xây dựng một quốc gia đang phát triển với dân số hơn 1,4 tỷ người thành một quốc gia hiện đại và hùng mạnh có ý nghĩa lịch sử thế giới.

Thứ hai, thịnh vượng chung cho toàn thể nhân dân là chi hướng đặc trưng của quá trình hiện đại hóa kiểu Trung Quốc. Mong muốn người dân có một cuộc sống tốt đẹp hơn luôn là xuất phát điểm và mục tiêu cơ bản của quá trình hiện đại hóa kiểu Trung Quốc. Thịnh vượng về vật chất và tinh thần là yêu cầu cơ bản của hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa. Để cả hai có thể phối hợp thống nhất với nhau trong thực tiễn cụ thể của chủ nghĩa xã hội

đặc sắc Trung Quốc, không chỉ cần đưa ra giải pháp Trung Quốc nhằm vào các vấn đề như chủ nghĩa duy vật, sùng bái tiền bạc, con người một chiều (One-Dimensional Man) xuất hiện trong quá trình hiện đại hóa kiểu phương Tây mà còn là sự nhảy vọt liên tục của nhận thức Trung Quốc và thực tiễn Trung Quốc trong quá trình điều hòa của hai yếu tố. Con người và thiên nhiên cùng tồn tại hài hòa là một trong những mục tiêu quan trọng của cường quốc hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa kiểu Trung Quốc.

Thứ ba, yêu cầu bản chất của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc là logic nội tại của việc xây dựng hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc. Trong quá trình thúc đẩy hiện đại hóa kiểu Trung Quốc, phải giữ vững sự lãnh đạo tập trung và thống nhất của Đảng, phát huy đầy đủ vai trò hạt nhân lãnh đạo của Đảng trong việc nắm bắt toàn cục, điều phối các bên, giữ vững và phát triển chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc, phải nhất quán, kiên định, không bị lay động bởi sự thay đổi của thời gian, điều kiện và môi trường. Đến giữa thế kỷ này, Trung Quốc sẽ thực hiện mục tiêu xây dựng đất nước giàu mạnh, dân chủ, văn minh, hài hòa, tươi đẹp, phát triển có chất lượng cao, thực hiện dân chủ nhân dân toàn quá trình, làm phong phú đời sống tinh thần của nhân dân, đạt được sự thịnh vượng chung cho tất cả mọi người và thúc đẩy sự hài hòa giữa con người và thiên nhiên. Thúc đẩy xây dựng cộng đồng nhân loại chung vận mệnh, kiến tạo hình thái văn minh nhân loại mới là biểu hiện quan trọng của cam kết hiện đại hóa

kiểu Trung Quốc đối với sự nghiệp cao cả vì hòa bình và phát triển của nhân loại, có ý nghĩa to lớn và sâu rộng với sự thịnh vượng, tiến bộ của thế giới.

Thứ tư, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc phải kiên trì năm nguyên tắc trọng yếu. Cụ thể:

1) Giữ vững và tăng cường sự lãnh đạo toàn diện của Đảng là bảo đảm cơ bản; 2) Kiên định con đường chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc là phương hướng; 3) Kiên trì tư tưởng phát triển lấy nhân dân làm trung tâm là lập trường căn bản; 4) Kiên trì đi sâu cải cách mở cửa là cội nguồn của sức sống; 5) Kiên trì phát huy tinh thần đấu tranh là yêu cầu tinh thần. Năm nguyên tắc lớn này là một chỉnh thể hữu cơ gắn bó chặt chẽ, bao hàm toàn diện các mặt xây dựng đất nước hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa.

3. Thực chất và ý nghĩa của diễn tiến diễn ngôn từ “mô hình Trung Quốc” đến “hiện đại hóa kiểu Trung Quốc”

Sự lựa chọn chủ động nhằm đột phá diễn ngôn bị động về mô hình Trung Quốc

Sau khi “mô hình Trung Quốc” chính thức được đề xuất làm đối tượng nghiên cứu, cùng với sự phát triển của cấu trúc kinh tế và chính trị thế giới cũng như sự cải thiện đáng kể sức mạnh quốc gia toàn diện của Trung Quốc, dư luận quốc tế liên tục đưa ra những đánh giá đa dạng về đặc điểm phát triển của Trung Quốc, hoặc cho rằng mô hình Trung Quốc đã đưa ra một giải pháp thành công, hoặc dựa trên logic cũ “cường quốc tất xung bá” nhằm chỉ trích mô hình Trung Quốc là sự kết hợp nguy hiểm của tự do kinh tế và áp bức chính trị. Do nghiên

cứu về mô hình Trung Quốc được thực hiện dưới “lăng kính phương Tây” trong một thời gian dài nên những đánh giá tích cực và tiêu cực về mô hình Trung Quốc hầu như chỉ mang tính diễn giải phiến diện, không giữ được tính khách quan mà bản thân nghiên cứu cần có. Nghiên cứu về mô hình Trung Quốc theo cách này sẽ không chỉ dẫn đến việc củng cố định kiến của Trung Quốc mà còn đi chệch khỏi ý định ban đầu của “Đồng thuận Bắc Kinh” của Ramo vào thời điểm đó, làm giảm khả năng khám phá, tổng kết và đề xuất các giải pháp khi thế giới phải đối mặt với những vấn đề chung. So với “mô hình Trung Quốc”, ý nghĩa tích cực của “hiện đại hóa kiểu Trung Quốc” không chỉ thể hiện ở tính toàn diện không thể thay thế trong quá trình nghiên cứu phương thức phát triển, đặc điểm phát triển và hướng phát triển của Trung Quốc mà còn ở sự phong phú nội hàm của “mô hình Trung Quốc”, hiện đại hóa bằng thực tiễn chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc. So với các nghiên cứu có liên quan về mô hình Trung Quốc, việc chủ động lựa chọn “hiện đại hóa kiểu Trung Quốc” khiến nó có tính tích lũy hơn trong nghiên cứu và có thể phân tách kinh nghiệm phát triển khách quan và đánh giá có chủ đích mang tính chủ quan.

Thoát khỏi hình ảnh phản chiếu của mô hình cũ để tự khẳng định mình

Tên gọi “Đồng thuận Bắc Kinh” bắt nguồn từ việc phòng ngừa rủi ro cho “Đồng thuận Washington”. “Mô hình Trung Quốc” cũng được kỳ vọng sẽ được giải thích trong cùng một khuôn khổ nghiên cứu. Nếu nói rằng

đằng sau mô hình Trung Quốc vẫn là cái nhìn khách quan của văn minh phương Tây thì hiện đại hóa kiểu Trung Quốc đang tái tạo một phủ hệ mới của lý luận hiện đại hóa thế giới bằng cách “đi trên con đường của riêng mình”, khiến con đường hiện đại hóa trở thành một câu hỏi bỏ ngõ mà các quốc gia trên thế giới có thể cùng khám phá. Như Tập Cận Bình đã tổng kết: Chính hiện đại hóa kiểu Trung Quốc đã phá vỡ sự mê tín “hiện đại hóa = phương Tây hóa”, đưa ra một bức tranh khác về hiện đại hóa, mở rộng các lựa chọn con đường hiện đại hóa cho các nước đang phát triển và cung cấp phương án Trung Quốc trong việc tìm tòi chế độ xã hội tốt hơn cho nhân loại. Thế giới quan, giá trị quan, lịch sử quan, dân chủ quan, sinh thái quan và thực tiễn vĩ đại hàm chứa trong “hiện đại hóa kiểu Trung Quốc” là những đổi mới lớn về lý luận và thực tiễn hiện đại hóa thế giới, là hình mẫu cho các nước đang phát triển tiến tới hiện đại hóa một cách độc lập và cung cấp cho họ một sự lựa chọn mới.

Hiện đại hóa kiểu Trung Quốc với hai thuộc tính “chủ nghĩa xã hội” và “Trung Quốc” là kết quả của sự hợp nhất của nền văn minh xã hội chủ nghĩa và nền văn minh Trung Quốc, do đó nó mang đặc trưng hoàn toàn mới vượt qua văn minh xã hội chủ nghĩa trước đây, khác biệt về chất với bất kỳ nền văn minh tư bản chủ nghĩa nào. Nền văn minh xã hội chủ nghĩa đã tiếp thu một hình thái mới ở Trung Quốc, đó là hình thức văn minh xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc. Trong quá trình này, nền văn minh xã hội chủ nghĩa đã mang tính chất dân tộc và tính

bản địa. Hiện đại hóa kiểu Trung Quốc đã tiếp thu và vay mượn nhiều kinh nghiệm quý báu từ hiện đại hóa kiểu phương Tây, tuy nhiên, không giống như sự mô phỏng đơn thuần, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc là một sự tự khẳng định tích cực. Do đó, quá trình hiện đại hóa kiểu Trung Quốc thoát khỏi hình ảnh phản chiếu của mô hình Trung Quốc, tiếp tục hoàn thành sự thay thế và tự thay thế, không ngừng phát triển bản thân theo hướng đa tầng nấc và toàn diện, thể hiện một sức sống mãnh liệt bất tận.

Sự nâng cấp hoàn toàn mới trong hàm ý văn minh của mô hình Trung Quốc

Thuộc tính phương Tây trong nguồn gốc của tính hiện đại khiến văn minh phương Tây trở thành “nền văn minh tiên phong” và hình thành “bá quyền về ý thức hệ” trong vấn đề tính hiện đại, hình thành nên sự ảo tưởng mức độ lớn rằng, xã hội phương Tây là cứu cánh của tất cả tính hiện đại trong xã hội loài người, vì vậy, tính hiện đại của phương Tây sẽ luôn có tính mở rộng về mặt tự nhiên và đạo đức. Hiện tại, thế giới có những thay đổi vô cùng lớn, từ xung đột địa chính trị đến các vấn đề môi trường, xã hội loài người đang đối mặt với nhiều thách thức lớn khiến con đường hiện đại hóa cũ của phương Tây ngày càng bị nghi ngờ và từ bỏ. Quá trình hiện đại hóa kiểu Trung Quốc tạo ra một hình thái văn minh nhân loại mới. So với nội hàm văn minh tương đối hạn hẹp và chưa được khám phá của mô hình Trung Quốc, các định hướng quan trọng của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc về văn minh sinh thái, phát triển chất lượng cao và cộng đồng nhân loại cùng

chung tương lai đang không ngừng cập nhật nội hàm của văn minh. Đối mới văn minh Trung Quốc là nguồn lực không thể bỏ qua trong hiện đại hóa kiểu Trung Quốc, trong khi văn minh Trung Quốc luôn cung cấp cốt lõi tinh thần cho sự phát triển của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc, thì hiện đại hóa kiểu Trung Quốc cũng không ngừng kích hoạt nền văn minh Trung Quốc khiến nền văn minh Trung Quốc mang một sức sống mới trong thời đại mới.

Định vị hiện đại hóa kiểu Trung Quốc trong tiến trình lịch sử của văn minh nhân loại

Thứ nhất, quá trình lịch sử hiện đại hóa thế giới có quan hệ mật thiết với tiến trình lịch sử của nền văn minh nhân loại. Từ cuối thế kỷ XIX, các lý thuyết hiện đại hóa đã được đưa ra gần như hoàn toàn dựa trên kinh nghiệm của phương Tây. Hiện đại hóa đã phân chia cái gọi là tiên tiến phát triển và lạc hậu trì trệ của phương Đông và phương Tây thành hai trạng thái phát triển hoàn toàn khác nhau. Khái niệm lấy phương Tây làm trung tâm thẩm nhuận tất cả các khía cạnh của lý thuyết hiện đại hóa. Một số học giả thậm chí còn tin rằng, bản thân các hệ thống phương Tây hoặc châu Âu là nội dung cơ bản của hiện đại hóa, các xã hội của quốc gia khác có thể quên đi truyền thống lịch sử của mình và áp dụng phong cách phương Tây và châu Âu; con đường hiện đại hóa là con đường duy nhất mà các quốc gia trên thế giới có thể lựa chọn để tiến tới hiện đại hóa, khi nói đến hiện đại hóa thì chỉ có một con đường duy nhất là phương Tây hóa, con đường này cũng dẫn đến việc lấy phương Tây làm trung

tâm trong quá trình phát triển của nền văn minh. Từ thời hiện đại, nhiều quốc gia chậm phát triển hoặc bị ép buộc vào hệ thống thế giới tư bản chủ nghĩa, hoặc chấp nhận mô hình phát triển của phương Tây mà không quan tâm đến điều kiện quốc gia của họ. Mâu thuẫn chính trị và kinh tế diễn ra thường xuyên, bất ổn xã hội đầy rẫy. Thực tế đã chứng minh, con đường hiện đại hóa kiểu phương Tây là sự lựa chọn của loài người để hiện đại hóa, nhưng không phải là sự lựa chọn duy nhất; văn minh phương Tây là một hình thức tiến hóa của lịch sử văn minh nhân loại nhưng không phải là hình thức duy nhất.

Thứ hai, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc đã phá vỡ sự mê tín “hiện đại hóa = phương Tây hóa”. Do sự khác biệt về truyền thống lịch sử, tích lũy văn hóa và điều kiện cơ bản của các quốc gia và dân tộc khác nhau, con đường phát triển của hiện đại hóa và hình thức văn minh thể hiện phải có những đặc điểm riêng. Thực tiễn thành công của hiện đại hóa kiểu Trung Quốc đã chứng minh rằng, con đường hiện đại hóa tư bản chủ nghĩa hoàn toàn không phải là logic đã được thiết lập và hình thức phổ quát mà phải được trải nghiệm trong quá trình tiến hóa của nền văn minh nhân loại. Các quốc gia có nền văn hóa tương đối lạc hậu hoàn toàn có thể tiến tới hiện đại hóa một cách độc lập, mở ra hình thái văn minh của riêng họ. Trong khuôn khổ lý luận về hiện đại hóa hiện nay, nghiên cứu về các mô hình và con đường hiện đại hóa của các nước có nền kinh tế và văn hóa tương đối lạc hậu cho

thấy khả năng giải thích còn hạn chế. Hiện đại hóa kiểu Trung Quốc không chỉ sửa đổi khuôn khổ lý thuyết phát triển tuyến tính phương Tây hiện có về hiện đại hóa mà còn khuyến khích nhiều nước đang phát triển lựa chọn con đường phát triển hiện đại hóa độc lập, thực sự phù hợp với điều kiện quốc gia và lợi ích của người dân, đồng thời đóng góp vào quá trình hiện đại hóa, phát triển xã hội loài người theo hướng hài hòa nhưng đa dạng, vận động theo hướng đa nguyên, thống nhất, mang lại cơ hội quan trọng và là phương hướng phát triển của tiến bộ văn minh nhân loại.

Thứ ba, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc thể hiện sâu sắc sự tiến bộ của chủ nghĩa xã hội khoa học. Vào những năm 1990, Liên Xô và phương Đông đã trải qua những thay đổi mạnh mẽ và chủ nghĩa xã hội dường như không còn khả năng dẫn dắt nền văn minh nhân loại. Tuy nhiên, sau một thế kỷ đấu tranh không ngừng nghỉ, Đảng Cộng sản Trung Quốc đã lãnh đạo nhân dân thành công, mở ra con đường hiện đại hóa kiểu Trung Quốc và tạo nên kỳ tích thu hút sự chú ý của toàn thế giới, không chỉ giải quyết được nhiều vấn đề trong quá trình phát triển của xã hội loài người mà còn bước đầu thực hiện chuyển đổi thành công một nước xã hội chủ nghĩa từ truyền thống sang hiện đại. Hiện đại hóa kiểu Trung Quốc sử dụng phương pháp phát triển hiện đại hóa kiểu song song để vượt qua tốc độ phát triển hiện đại hóa kiểu nối tiếp, đồng thời tạo ra “hai kỳ tích” là phát triển kinh tế nhanh và ổn định xã hội lâu dài, chính là câu trả lời hiện

thực cho tình thế lưỡng nan của hiện đại hóa kiểu phương Tây lấy sự xâm lược ra bên ngoài và gia tăng tích lũy tư bản làm mục đích, cũng như sự phân hóa giai cấp không ngừng nghỉ; là sự vượt qua hoàn toàn mới đối với nền văn minh tư bản chủ nghĩa, đồng thời thể hiện sức sống và tính tiên tiến của hình thái văn minh xã hội chủ nghĩa.

Thứ tư, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc bắt nguồn từ văn hóa truyền thống ưu tú của Trung Quốc, đã hiện thực hóa sự chuyển đổi của nền văn minh Trung Quốc và mở rộng không gian cho sự phát triển đa dạng của nền văn minh nhân loại. Phù hợp với xu thế phát triển của thời đại, Trung Quốc đã chính thức đề ra chiến lược Trung Quốc định hướng cho sự phát triển tương lai của nền văn minh nhân loại - xây dựng cộng đồng nhân loại chung vận mệnh. Khái niệm về một cộng đồng với một tương lai chung cho nhân loại tuân thủ định hướng giá trị “lập kỷ đạt hân, khiêm thiện thiên hạ” (bản thân muốn thành công thì phải giúp người khác thành công trước, khiến thiên hạ đều được lợi), theo đuổi lý tưởng cao cả “hòa chung cộng tế, hòa hợp cộng sinh” (đồng tâm hiệp lực khắc phục

khó khăn, cùng chung sống hài hòa) và xây dựng một thế giới hòa hợp với đời sống vật chất viên mãn, phẩm chất đạo đức cao đẹp, xã hội công bằng chính trực. Con đường hiện đại hóa định hình lại hình thức phát triển mới của nền văn minh nhân loại này không đòi hỏi tất cả các quốc gia trên thế giới phải tuân theo một hệ thống xã hội giống hệt nhau, có lối sống giống hệt nhau và đồng ý với một quan niệm giá trị giống nhau mà là “thế giới đại đồng, hòa hợp cộng sinh”, hy vọng tìm kiếm sự công nhận phổ quát đối với các nền văn minh đa dạng của tất cả các quốc gia và dân tộc, đồng thời thúc đẩy sự gắn kết của các quốc gia và dân tộc thành một cộng đồng các nền văn minh. Cũng theo nghĩa này, hiện đại hóa kiểu Trung Quốc vẫn đang nỗ lực trên con đường tạo ra một hình thái mới của nền văn minh nhân loại, gánh vác nhiệm vụ lịch sử xây dựng một cộng đồng có tương lai chung cho nhân loại, liên quan đến toàn nhân loại và thúc đẩy lợi ích chung, sự phát triển chung của thế giới ■

NGUYỄN THỊ YẾN lược dịch
ĐỖ KHƯƠNG MẠNH LINH hiệu đính